

СТАНОВИЩЕ

от проф. д. н. Благовеста Иванова Иванова
относно дисертацията на Наташа Миткова Ноева

„ГАЛЕРИЯ „РАКОВСКИ“ 125 – ИНСТИТУЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР НА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ ЖИВОТ. ИСТОРИЯ, ОРГАНИЗАЦИЯ, ИЗЛОЖБЕНА ДЕЙНОСТ, КРИТИКА (1940 –1972)“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност
Изкуствознание и изобразителни изкуства

8.1. ТЕОРИЯ НА ИЗКУСТВАТА

Институт за изследване на изкуствата – БАН

Темата на дисертацията е посветена на дружествената частна културна институция – галерията на ул. „Раковски“ 125, която пряко отразява и се явява централна за художествения живот в София. Хронологически изследването е ограничено от времето на създаването на галерията до построяването на нова сграда на Съюза на българските художници на ул. „Шипка“ б. За годините от нейното създаване през 1940 до 1972 г., поради архитектурните си дадености, галерията се оформя като водеща среда за творчески изяви. Създадена е като дом и галерия на Съюза на дружествата на художниците в България. След 1944 г. е галерия на Съюза на художниците в България (СХБ, СБХ). Неизследваното до този момент място на институционалния център на културния живот в София прави темата на дисертационния труд актуална.

Изследването е многоаспектно и изисква широка подготовка, размах на мисълта и задълбочени познания в областта на изкуствознанието, културологията, културните институции, историята на архитектурата и творчеството на представените в галерията художници, чиито изложби са разгледани. При работата над такъв труд съществени са уменията в издирването на извори, тъй като цялата дисертация е построена на несистематизирани до този момент материали от различен характер – архивни документи, статии в периодичния печат, фотографии. Несъмнено дисертантката притежава качествата да осъществи успешно изследването, за което говорят неговият обем и пълнота.

Обемът на трудът надхвърля изискванията за дисертация. Причина е събраният и обработен ценен фактологичен материал, подреден в приложенията по различни

критерии. В дисертацията на различни нива и в различни аспекти е застъпен широкият културен контекст по начин, който кореспондира между отделния факт и културния процес.

Дисертационният труд е с обем от 222 страници текст (увод, 3 глави и заключение), с 28 страници библиография с над 600 единици, състояща се главно от периодика и архивни документи, чието издирване и систематизиране на едно място е особено стойностно. Приложенията от 277 страници се опират на събрани данни от периодиката и архивите, и са приноси към изследванията на културния живот София. Те представляват 14 таблици за изложбите и участвалите в тях автори, не само в галерията на ул. „Раковски“, но и в страната през периода. Албумната част с документи от ЦДА и СБХ и архивни фотографии от периодичните издания, включва 202 илюстрации.

Структурата на дисертацията следва общоисторическата логика. Галерията е разгледана като „микросистема“ в големия културен процес на развитието на Третата българска държава. Присъединяването на България към Тристранния пакт и вододелът от 1944 г., създават възможност чрез галерията като културна институция да бъде проследен механизмът на нарушения естествен културен континуитет при промяната на политическата ситуация.

Методологията на научната разработка се основава на комплексната интердисциплинарност. Изхожда се от общоисторическия и културния процес по отношение на проследяването на художническите сдружения (СДХБ, СХБ, СБХ), развитието на галерийното дело, историята на изкуството, сравнителният и формално-стиловият анализ за оценката на отделните художници, чиито изложби са разгледани в трета глава.

Използван е документално-аналитичен подход, като за прилагането му са издирени текстове и фотографии в периодиката за времето от първото десетилетие до 70-те г. на XX в., търсени са социологически и културологични аспекти на разглежданите проблеми.

Един от използваните методи е на реконструкцията, която е направена на основата на събраните извори с различен характер като съобщения в пресата, критични статии, фотографии и архивни административни документи.

Текстът на дисертацията е равномерен, фактите са изнесени последователно с необходимите анализи и обобщения. Като доказателства са приведени цитати. На

отделни места те са значително дълги. В същото време са изключително полезни, тъй като създават яснота като представа за времето и за отделните исторически факти.

Горната хронологическа граница, 1972 г., е свързана със задължителната за историческите изследвания дистанция. Периодът от 32 г. е напълно достатъчен за да се открият не само основните положения в работата на галерията, а и за създаването на една по-широка културна рамка, в която тя функционира.

Изследванията на ролята и значението на галериите и музеите в българската култура не са многобройни и обширни. В структурата и в съдържанието на дисертацията се съдържа институционалното, музеоложкото, културологичното и изкуствоведското изследване. Тя има три глави.

Първа глава „Галерийното дело в София от Освобождението до началото на 1940-те години“ е уводна и е посветена на общоевропейския контекст и на оформянето на музейната мрежа в България. Анализирани са изследванията, свързани с галериите и музеите в България и специално в София като места за експониране, до момента на създаването на галерията на дружествата на ул. „Раковски“ 125. Познаването на досегашните изследвания, задълбоченото проучване на периодиката и на редица архиви, довежда до допълване не само на хронологията, но и на фактологията по отношение на редица осъществени изложби от първото десетилетие на XX в. до 1940 г.

Полезността и практическото приложение на подобна глава се състои в реконструирането на художествения живот в София. В нея е разгледано мястото на художниците в културния живот на столицата. Систематизирането на фактите допълва многобройните подобни проучвания, в които са налични пропуски. По този начин е допълнен списъкът на изложбите в Постоянната художествена галерия и в Държавната художествена галерия. Чрез анализа на художествения живот, видян през хронологията на изложбите, е оформен вододелът между времето преди и след създаването на галерията на СДХБ като място за организиран художествен живот в страната.

Втора глава „Галерия „Раковски“ 125 – център на художествения живот. История на създаване, организация и дейност (1940 – 1947)“ е посветена на механизма на създаване на галерията, проектирането, архитектурата, организацията в работата и промяната след 1944 г. Тя представлява изследване на идеята за заданието за проектиране на галерията на Съюза на дружествата на художниците в България. Разгледан е самият проект и е очертан приносът на завършилия в Дрезден архитект Милко Бичев към проектирането на една модерна за времето галерия. Наташа Ноева справедливо отбелязва модерното за времето пространство с две изложбени зали и

оберлихт и прави извод, че неговият облик и досега не е намерил място в историческите изследвания по история на архитектурата. Пълнотата на проучването за сградата - конструкциите, материалите, предназначението на отделните помещения с техните подробни описания и произлизащите от тях заключения за сградата като нововъведение за времето, са неоспорими и показват новаторското мислене на архитекта. На докторантката не е убягнала дори и проблематиката със статута на залата от гледна точка на регистъра на паметниците на културата и тя отбелязва, че в днешно време има статут на недвижима културна ценност само от местно значение.

Хронологията на организирани изложби, която се явява като „червена нишка“ в целия докторантски труд и намира място и в тази глава. Извън приложенията, в нея са направени културологически анализи на събитията и тяхното отражение в пресата и в художествения живот. Разделянето на изложбите по групи – на български и международни е подход, който дава възможност за проследяването на начините за осъществяване на международни контакти в разделения на два подпериода период. Така например, по времето на активната дейност на галерията от 1940 до 1972 г., по малкият се отнася към времето преди промените от 1944 г. В него са отразени особеностите на общополитическото развитие на страната и отражението им върху културната политика на Съюза на дружествата. Ноева отбелязва затрудненото проучване за този период, поради изгарянето на архива на Съюза на дружествата на художниците в България по време на бомбардировките над София и възможностите за проучването му единствено по статии от периодичния печат. Според запазения архивен материал, в тази глава е обърнато специално внимание на културните конвенции като израз на институционалната политика на Съюза на дружествата. Отделно специално място е отделено и на изгарянето на сградата по време на бомбардировките и начините на нейното възстановяване.

В по-продължителния период – от 1944 до 1972 г. са очертани различията в културната политика и рязката промяна на културната парадигма като организация на изложбите и културна дейност. Постепенното навлизане на новата идеологическа доктрина в културната сфера, чийто основен проводник става Съюзът на художниците в България, е проследено чрез механизмите за организиране на изложбената дейност. Подробното разглеждане на начините за организиране на изложби, непосредствено след 1944 г., в повече или по-малко подходящи пространства на различни места в столицата, поради липсата на изложбени зали, като резултат от бомбардировките над София, дава

яснота за един малко проучен досега, кратък, но изключително съществен отрязък от време.

Трета глава на дисертационния труд „Изложбената дейност в галерията на „Раковски“ 125 (1940 – 1972). Рефлексия на художествената критика. Художници, критици, тенденции, проблеми“ се отнася до изложбите като отражение на художествения живот в столицата. Тя е посветена и на рефлексията на художествената критика през периода 1940-1972 г. Към големия брой изложби е подходено многоаспектно. Организацията на изложбената дейност като фактология и като елемент на културния процес и обвързването на последния с редица „нормативни“ изисквания, са разгледани както в хронологичен порядък, така и чрез обособяването на изложбите като международни, групови и индивидуални. Извършен е огромен труд по систематизиране на основата на описаните в Приложения № 1, 2, 3, 10, 11, 12, 13 изложби. Така систематизираният материал е използван за основа на аналитичната част в тази глава. На базата на открити документи, текстът откроява нови полета за проучване и анализ. Към него са включени различни изследователски гледни точки. Мнението на дисертантката е изложено самостоятелно и през призмата на досегашните изследвания. В резултат от събрания материал и обработените гледни точки от критиката в периодичния печат, е очертана художествената стратегия и политиката в сферата на самостоятелните и груповите художествени изложби, както и обуславянето им от общото политическо развитие.

Трудът като доста обширен и подробен дава възможност за изводи за подбора на изложбите и авторите, за механизма на работа на художническите дружества във времето, за държавната културна политика и пр. Разглеждането на граничен период, при който се променя политическата ситуация, дава възможност за пряко проследяване на смяната на „парадигмата“ чрез фактите. Впечатление прави едно обстоятелство, свързано с механизма на финансиране на строителството. Държавната художествена галерия като помещение за живописца на Народния музей, е строена от държавата. Голяма част от средствата за нея постъпват с помощта на частни организации. Галерията на ул. „Раковски“ е построена с частни дружествени постъпления от изложби, томболи и други обществени събития. При сложното възстановяване след бомбардировките, при невъзможността за поемането на финансовото бреме, частните дружества прибегват до помощта на държавата. Тези два факта са особено показателни за системата на финансиране в две противоположни и различни, според своето естество, икономически и политически ситуации. Подобни наблюдения правят изследването широкоспектърно –

от тях като частни примери на фона на общото, могат да се правят икономически заключения.

Практическото приложение на подобен труд е голямо. Изследването очертава не само значимата роля на галерията на ул. „Раковски“ 125 като представителна за една частна институция с обществен характер, но и на ролята на обществения и художествения живот преди и по време на създаването ѝ, и особено на галерийната дейност изобщо. В приложенията намира отражение художественият живот в този частен институционален център, но и изложбите, представяни в други столични и извънстолични изложбени пространства. По този начин в труда е направен пълен разрез на културните политики и на художествения живот в София и в други по-големи градове в България (с. 221 и сл).

Във връзка с дисертацията са представени 11 публикации и множество научни, обществени и медийни участия. Шест от тях са пряко свързани с темата на изследването и надхвърлят минимума за публикации на докторант.

Приемам посочените приноси. Те са формулирани в 9 пункта. Всички те имат голяма тежест и са свързани с двата периода на създаването, разрушаването и изграждането отново на институционалния културен център – художествената галерия на ул. „Раковски“.

Приносите са осъществени, благодарение на използваните методи и подходи. Галерията на дружествата на художниците е разгледана в контекста на развитието на изложбите, галериите и организирания дружествен живот от Освобождението до нейното създаване през 1940 г. Особено ценен принос е анализиранието на културните механизми на двата граничещи гранични периода – от 1940 до 1944 г. и от 1944 г. до 1960 г. Те като цяло едновременно са малко засягани в научната литература, посветена на художествения процес.

Авторефератът от 36 страници съответства на дисертационния труд и го отразява в пълнота в синтезиран вид.

В заключение: Наташа Ноева е един сериозен, млад и перспективен учен, известен със своята трудоспособност и отговорност към поетите задачи, за което говори и създадения от нея труд. Препоръчвам на уважаемото жури на Наташа Миткова Ноева да бъде присъдена образователната и научна степен доктор по специалността Изкуствознание и изобразителни изкуства.

19.05.2023 г.

проф., д. н. Благовеста Иванова